

Ένα μικρό χωριό κάπου στη νότια Κρήτη, χτισμένο κοντά στη θάλασσα. Το λένε Κρινοχώρι, γιατί στην αμμουδιά αυτής της θάλασσας φυτρώνουν την άνοιξη χιλιάδες μικρά πανέμορφα κρίνα. Η άμμος δεν αγαπά τα λουλούδια. Όμως σε κείνο το μέρος η φύση κάνει την υπέρβασή της. Ή, καλύτερα, το κέφι της. Σκορπάει ένα χαμόγελο του Θεού. Και τ' αφήνει αδέσποτο, να πλανιέται δίπλα στα καταγάλανα νερά.

Ήταν Απρίλης. Ένα ήσυχο απόβραδο. Δυο κάτασπροι γλάροι πετούσαν χαμηλά, πάνω από τα ναζιάρικα κύματα. Πετούσαν αργά, νωχελικά, ο ένας δίπλα στον άλλο...

«Είναι όμορφα εδώ!» ψιθύρισε ο ένας κι ακούμπησε ελαφρά τη φτερούγα του στον άλλο.

«Ναι. Είναι τόσο όμορφα... Μ' αρέσει ν' ακούω το τραγούδι της θάλασσας, να μυρίζομαι την ευωδιά των κρίνων, ν' αγναντεύω τ' αστέρια που σε λίγο θα πλημμυρίσουν τον ουρανό».

«Πάμε να καθίσουμε σε κείνο τον βράχο απέναντι και να τα πούμε; Πάμε εκεί να περιμένουμε τ' αστέρια;»

«Αλήθεια... Ο Θεός, γιατί δεν έδωσε και στους ανθρώπους δυο φτερούγες να μπορούν να πετούν και να καμαρώνουν την ομορφιά της γης;»

«Μμμ...» σκέφτηκε λίγο ο άλλος γλάρος, που ήταν

μεγαλύτερος. Δεν απάντησε αμέσως. Πέταξε μόνος του πιο μακριά, ρούφηξε το θαλασσινό αεράκι και ξαναγύρισε στον σύντροφό του. «Ποιος σου είπε πως δεν έδωσε ο Θεός φτερά στους ανθρώπους; Μόνο που... τα δικά τους φτερά είναι κρυμμένα βαθιά μέσα στην ψυχή τους. Πρέπει μόνοι τους να ψάξουν, να τ' ανακαλύψουν, να τα ξεδιπλώσουν και να πετάξουν στην ομορφιά».

«Είναι δύσκολο αυτό, ε;»

«Ναι. Οι άνθρωποι μόνοι τους πρέπει να κερδίσουν τα φτερά τους. Με πολύ πόνο, και πείσμα. Πολλοί τα καταφέρνουν. Αν δεν υπήρχαν αυτοί, ο κόσμος θα 'χε βουλιάξει προ πολλού».

«Πάμε στον βράχο. Θέλω να μου πεις ιστορίες ανθρώπινες απόψε. Να μου λες... Να μου λες... Μέχρι να βγουν τ' αστέρια στον ουρανό. Τι όμορφος που είναι ο κόσμος σου, Θε μου! Τάχα γιατί τον χάρισες με τόση απλοχεριά μόνο σ' αυτούς που φύτεψες στη ράχη τους φτερά...»

«Έλα, κάθισε στον βράχο. Βλέπεις; Είναι γεμάτες οι σχισμές του κυκλάμινα... Αχ! Ξέρεις τι θυμήθηκα τώρα; Έχεις ακούσει για κείνο το κοριτσάκι, τη Λενιώ... Πάνε χρόνια... Καθόταν στο μπαλκόνι του σπιτιού της και προσπαθούσε με τις ώρες να ζωγραφίσει δράκους να χαμογελούν. Την έβλεπα συχνά όταν περνούσα από κει κατεβαίνοντας απ' τον λόφο για την αμμουδιά».

«Δράκους να χαμογελούν; Υπάρχουν δράκοι, αλήθεια; Και μάλιστα... χαμογελαστοί;»

«Υπάρχουν δράκοι μέσα στην ψυχή και τη σκέψη των ανθρώπων. Τους έπλασαν οι άνθρωποι, για να δώσουν μορφή στους φόβους τους».

Ο γλάρος σταμάτησε λίγο και τίναξε με δύναμη τις φτερούγες του.

«Και... πώς κάνεις έναν δράκο να χαμογελά;»

«Δεν το πετυχαίνουν πολλοί αυτό. Κάποιοι αποκοιμίζονται τον δράκο μέσα τους, ταΐζοντάς τον διάφορα όμορφα ψέματα για να μην τους καταπιεί. Κάποιοι κρύβονται πίσω από την ουρά του και απομένουν ασάλευτοι εκεί. Κάποιοι γίνονται τσιράκι του και του προσφέρουν τις σάρκες των άλλων, για να τον έχουν σύμμαχο και συμπολεμιστή. Υπάρχουν όμως και μερικοί, ελάχιστοι είν' αυτοί, που καταφέρνουν να τον εξημερώσουν. Να τον πάρουν αγκαλιά. Να τον χαϊδέψουν και να τον κάνουν να χαμογελά».

«Πώς μπορεί να γίνει αυτό; Ο δράκος είναι δράκος! Άγριος. Μοχθηρός. Αιμοβόρος...»

«Είναι εκείνοι που, αφού μάζεψαν από τ' αποφάγια του δράκου τα χρώματα της ψυχής τους, φτιάξανε με αυτά μια όμορφη ζωγραφιά. Μια ζωγραφιά με τα χρώματα της ζωής. Κι είναι τόσο έντονα αυτά τα χρώματα, τόσο λαμπερά, τόσο μαγευτικά, που τα βλέπει ο δράκος και θαμπώνεται. Ζαρώνει στη γωνιά του. Χαϊδεύεται σαν μικρό παιδί και χαμογελά...»

»Τι όμορφα που είναι τα κυκλάμινα στις σχισμές του βράχου... Σε λίγο θα 'ρθουν τ' αστέρια να μας κρατήσουν συντροφιά. Θέλω να ζήσουμε αυτή την ομορφιά... Άσε για άλλη φορά τα ανθρώπινα...»

Ο Δονάτος και η Δονατέλλα ήρθαν στο Κρινοχώρι μετά τον πόλεμο, από την Ήπειρο. Κανένας δεν έμαθε ακριβώς

από πού, ή για ποιο λόγο. Σίγουρα κάποιο άγριο κύμα της ζωής τούς ξέβρασε ως εκεί. Δεν ξεκίνησαν βέβαια ένα ηλιόλουστο πρωινό με στόχο να μυρίσουν τ' αμμολούλουδα. Το πρώτο που έκανε εντύπωση στους Κρινοχωρίτες ήταν τα ονόματά τους. Δονάτος! Δονατέλλα! Αυτό το έμαθαν όμως σχεδόν αμέσως.

«Στα μέρη μας λατρεύουμε τον Άγιο Δονάτο. Εξ ου και τα ονόματά μας. Συνέπεσε κι οι δυο μας να έχουμε την ευλογία του αγίου και να φέρουμε το όνομά του».

«Και ποια είναι τα μέρη σας, αν επιτρέπεται;»

(Αυτό το «αν επιτρέπεται» είναι πάντοτε ο κολαούζος μιας αδιάκριτης ερώτησης.)

«Ε!... Κατά Ήπειρο μεριά...» Και με μια κίνηση του χεριού, που πήγαινε να πει «άσε τώρα...», έκλεινε η συζήτηση.

Το Δονάτος κουτσά στραβά το συνήθισαν όλοι. Το Δονατέλλα όμως δεν τους ήταν και τόσο εύκολο. Άλλοι τη φώναζαν Δαντέλα, άλλοι Κανέλλα... Μέχρι Κουνέλα τη φώναξε κάποιος, καταμεσήσ στην πλατεία: «Κυρία Κουνέλα!»

Ο Δονάτος, ένας αδύνατος, μαυριδερός κοντούλης άντρας, ήταν τσαγκάρης. Η Δονατέλλα αντίθετα ήταν ψηλή, ξανθιά, γαλινομάτα, όλο γέλιο και νάζι. Στο μόνο που ταίριαζαν ήταν στα ονόματα. Κι αυτό γιατί «συνέπεσε». Αν δεν συνέπιπτε και τίποτ' άλλο, δεν ήταν δα και προς θάνατον. Μια χαρά τα πήγαινε το ζεύγος! Η Δονατέλλα ήξερε από μοδιστρική. Κι έτσι, δεν άργησαν να κερδίζουν τον επιούσιο, γιατί, για καλή τους τύχη, στο Κρινοχώρι δεν υπήρχε ούτε μοδίστρα ούτε τσαγκάρης.

Με τον καιρό οι Κρινοχωρίτες έπλασαν διάφορους

μύθους σχετικά με το ζευγάρι. Δεν γινόταν να ζούνε δυο ξένοι άνθρωποι ανάμεσά τους χωρίς να υπάρχει πλήρες βιογραφικό. Λέγανε, ας πούμε, ότι ο Δονάτος έφυγε από τον τόπο του γιατί έκλεψε τη Δονατέλλα, που ήταν γυναίκα κάποιου φίλου του. Και σιγά σιγά το σενάριο εμπλουτιζόταν από στόμα σε στόμα με καινούρια στοιχεία: ότι η Δονατέλλα είχε παιδί και το εγκατέλειψε σε ορφανοτροφείο, ότι ο πρώην σύζυγός της αυτοκτόνησε από τον καημό του... (Έπρεπε να υπάρχει πλοκή, έρωτες, αμαρτίες, δράματα... Τι σενάριο θα ήταν;) Μάλλον η όλη ιστορία, που δεν είχε κανένα στοιχείο αλήθειας, ξεκίνησε από τα πονηρά γαλάζια ματάκια της Δονατέλλας, που καμιά φορά σήκωναν ένα πολλά υποσχόμενο, ελαφρό κυματάκι. Δεν είχε δώσει όμως ποτέ δικαίωμα, για καμιά παρασπονδία.

Το ζευγάρι έδειχνε αγαπημένο και μονιασμένο. Μπορεί ο Δονάτος να έφτανε μέχρι τον ώμο της Δονατέλλας, αλλά ίσως διέθετε άλλα προσόντα...

«Πώς γίνεται, μωρέ, να χαίρονται τα σκέλια τέτοιας κουκλάρας μ' αυτή τη μισοριζιά, μου λες;» εξέφρασε μια μέρα την απορία στη φιλενάδα της η κυρα-Μέλω, η καντηλανάφτισσα.

«Άδυστα τα μυστήρια της ψυχής!» απάντησε με ύφος έμπειρης η άλλη. Και συμπλήρωσε ύστερα από λίγη σκέψη: «Υπάρχουν και... οι κλινικές αρετές». Κι έπειτα συνέχισε, γελώντας πονηρά: «Στο κάτω κάτω, κι ο γάιδαρος δεν είναι υπερμεγέθης, αλλά...»

Ο Δονάτος και η Δονατέλλα ζούσαν ήσυχα και αθόρυβα στο Κρινοχώρι, κι ας οργιάζαν τα κάθε λογής αποκυήματα της φαντασίας. Έναν χρόνο μετά την εγκατάστασή τους,

απόκτησαν μια κόρη. Την Κρινιώ. Είπαν ότι τη βάρφτισαν έτσι για να τιμήσουν το μέρος που τους δέχτηκε και τους αγάπησε. Τώρα, το «αγάπησε» χρήζει εισαγωγικών. Πάντως, αυτό ισχυρίστηκε ο Δονάτος.

Η Κρινιώ ήταν ίδια ο πατέρας της. Μαυριδερή, κοντούλα, με κάτι μάτια σαν του λαγού. Η Δονατέλλα στενοχωρήθηκε που δεν της έμοιασε η κόρη της. Κι έκαμε τάξιμο στον προστάτη άγιο να της στείλει μια κόρη που να της μοιάζει. Κι ο Δονάτος έκαμε τάξιμο να του στείλει έναν γιο, αλλά ο άγιος άκουσε την προσευχή της Δονατέλλας.

Μετά από δύο χρόνια, ήρθε στον κόσμο η Κασσιανή. Την είπαν έτσι γιατί γεννήθηκε μια Μεγάλη Τρίτη, που πήγαινε όλο το χωριό στην εκκλησία για ν' ακούσει το γνωστό τροπάριο.

Η Κασσιανή, που χάριν συντομίας τη φώναζαν Κάσσω, ήταν ίδια η μάνα της. Και στην όψη και στην κόψη.

Εκεί σταμάτησαν οι προσπάθειες του ζεύγους για συμμετοχή στη διαιώνιση του είδους.

Ο Δονάτος πολύ στενοχωρήθηκε που δεν απόκτησε έναν γιο, αλλά τελικά ενέδωσε, όπως έκανε πάντα άλλωστε, στην απόφαση της συζύγου του.

«Δεν αντέχω να μεγαλώσω άλλο παιδί. Όλοι εδώ έχουν βοήθεια. Γιαγιάδες, παππούδες, θείες, συγγενείς... Έχουν χείρα βοηθείας. Εγώ είμαι μόνη μου. Μια ξένη, ανάμεσα σε ξένους. Έχω και τη δουλειά... Πώς να τα βγάλω πέρα; Κι ύστερα, τι γκρινιάζεις; Τα θηλυκά είναι ευλογία. Αν δεν μας κοιτάξει η μια, θα μας κοιτάξει η άλλη...»

Πολλοί στο χωριό, όταν ήθελαν να πουν κάτι για τη Δονατέλλα και δεν μπορούσαν να θυμηθούν τ' όνομά της,

ή κανένα παραπλήσιο, την αποκαλούσαν «η ξένη». Αυτό δεν συνέβαινε με τον Δονάτο. Ή με τ' όνομά του τον ανέφεραν ή με την ιδιότητά του: «ο τσαγκάρης».

Η Δονατέλλα δεν κατάφερε ποτέ να γίνει ένα με τους υπόλοιπους. Να ενσωματωθεί. Να συμμετέχει μ' όλη της την ψυχή σε ό,τι έκαναν. Γιορτές, πανηγύρια, γλέντια, βεγγέρες... Ήταν παρούσα πάντα, αλλά σε μια απόσταση. Μια απόσταση που ξεπηδούσε από μέσα της, χωρίς να το θέλει. Χωρίς να το επιθυμεί.

Ο Δονάτος μπόρεσε χωρίς προσπάθεια να γίνει μέλος αυτής της κοινωνίας. Δες κι είχε γεννηθεί εκεί, από πάππου προς πάππου. Μπορεί να ήταν πάντα βλοσυρός, λόγω του χαρακτήρα του, αλλά δεν ένιωσε ποτέ ότι ανήκε αλλού. Είχε ανοίξει ένα μικρό τσαγκαράδικο στο πάνω μέρος της αυλής του κι ευχαριστούσε με όλη τη δύναμη της ψυχής του τον Άγιο Δονάτο που του χάρισε μια γυναίκα σαν τη Δονατέλλα, δυο κόρες, ένα σπίτι και μια τέχνη που του επέτρεπε να ζει σ' ένα όμορφο μέρος, με ανθρώπους καλόκαρδους και φιλόξενους, σαν τους Κρινοχωρίτες.

Πολλές φορές την άνοιξη έπαιρνε τα κορίτσια του και πήγαιναν βόλτα στον γιαλό, να καμαρώσουν τα κρίνα. Τους έπλεκε και στεφάνια και τους στόλιζε τα μαλλιά.

«Τι όμορφες που είστε! Σαν άγγελοι μοιάζετε! Να κάνετε την προσευχή σας και να ευχαριστείτε τον Θεό που σας αξιώνει να μεγαλώνετε σ' ένα παραδείσιο μέρος...»

Η Κρινιώ και η Κάσσω δεν ένιωθαν την ανάγκη να ευχαριστούν τον Θεό για το τοπίο. Χτίζανε πύργους στην άμμο, σκάβανε λακκούβες, χοροπηδούσαν και πετούσαν τα στεφάνια τους στα κύματα.

Η Δονατέλλα δεν ακολουθούσε ποτέ σ' αυτούς τους περιπάτους. Αντιμετώπιζε το όλο θέμα με μια αιχμηρή ειρωνεία.

«Αντί να τις μάθεις να κάνουν κάτι χρήσιμο, τις τριγυρνάς στις αμμουδιές να μαζεύουν τα λέλουδα. Ποιήτριες θα γίνουν; Δεν βλέπεις ότι δεν σκαμπάζουν; Ευτυχώς που δεν σου 'μοιασαν, τα κορίτσια μου. Να κυνηγούν μια ζωή τον ίσκιο τους, όπως ελόγου σου...»

Τώρα... ποιον ίσκιο του κυνηγούσε ο μαυρο-Δονάτος μόνο αυτή ήξερε. Όλη μέρα σκυφτός στον πάγκο του, με κείνη την ξεθωριασμένη μπλε ποδιά του, να μπαλώνει παπούτσια. Τόσο κακό ήταν που εκεί, μέσα στα βάθη της ψυχούλας του, ανάμεσα στα δέρματα και στους σπάγκους, φύτρωνε ένα αδύναμο, μισομαραμένο κρινάκι;

Κι ο καιρός κυλούσε στο Κρινοχώρι... Την άνοιξη άνθιζαν πάντα τα κρίνα στην ακροθαλασσιά...

Ο Δονάτος μαστόρευε στον πάγκο του τα παλιοπάπουτσα, η Δονατέλλα σκυμμένη στις βελόνες και στα ψαλίδια της, η Κρινιώ και η Κάσσω μεγάλωναν κανονικά, με τα φροντισμένα πάντα από τη μάνα φορεματάκια και τους φιόγκους στα μαλλιά, από τα ρετάλια της μοδιστρικής.

Η Κρινιώ ήταν σοβαρή. Έπαιρνε καλούς βαθμούς στο σχολείο, ονειρευότανε να γίνει γιατρός μια μέρα, και το έλεγε τ' όνειρό της συνέχεια στους γονείς.

«Εγώ θα γίνω γιατρός, να γιατρεύω όλο τον κόσμο, χωρίς λεφτά. Και θα φύγω, σ' το λέω, απ' αυτό το μέρος. Θα πάω να ζήσω στις μεγάλες πόλεις. Βαριέμαι εδώ πέρα,

κάθε μέρα τα ίδια και τα ίδια. Θέλω μεγάλους δρόμους, πλατείες, αγάλματα, σιντριβάνια, σαν αυτά που βλέπω στις φωτογραφίες. Όταν γίνω γιατρός, θα σας πάρω κι εσάς στις μεγάλες πόλεις. Να ζήσουμε όλοι εκεί, σ' έναν πύργο...»

(Κάτι σημείωσε η μοίρα από τα όνειρα της Κρινιώς. Αυτό το «σε μεγάλες πόλεις». Για τα υπόλοιπα, χαμογέλασε. Δεν έδωσε βάση.)

«Να γίνεις, παιδί μου. Να γίνεις μια μέρα γιατρός, να σε καμαρώσω», ξερογλειφότανε και σορόπιαζε με την ιδέα ο Δονάτος.

Κι η Δονατέλλα σήκωνε για λίγο τα μάτια της από τη βελόνα και την κοίταζε υποτιμητικά: «Πάγαινε να πλύνεις τη μούρη σου, μωρή, που είναι γεμάτη μαρμελάδες, κι άσε τους γιατρούς και τα σαλιαρίσματα που αραδιάζεις. Μακριά την πας τη βαλίτσα. Κι είναι βαριά για τους ώμους σου».

Η Κάσσω δεν ήταν καλή μαθήτρια. Δεν της άρεσε να ασχολείται με τα διαβάσματα και τα γράμματα. Όλη τη μέρα μάθαινε τα τραγούδια από το ράδιο και χόρευε.

«Εσύ, Κάσσω μου, τι θα γίνεις όταν μεγαλώσεις;» ρωτούσε ο Δονάτος.

«Εγώ θα γίνω μπαλαρίνα».

«Να γίνεις, κορίτσι μου. Να γίνεις ό,τι γουστάρει η καρδούλα σου».

«Λέγε της τέτοια, λέγε της τέτοια...» θύμωνε η Δονατέλλα. «Τι του δίνεις αέρα του φυρομυαλισμένου; Για πουτάνια την προορίζεις;»

«Δεν ντρέπεσαι να μιλάς έτσι μπροστά στο παιδί;»

«Ξέρω εγώ τι λέω. Αυτή μια κλωστή θέλει για να

ξεφύγει. Κι άντε να τη μαζεύεις κατόπιν. Μ' αυτή θα έχουμε άσχημα ξεμπερδέματα. Σ' το λέω και να το ξέρεις, Δονάτε. Μην της φουσκώνεις πιο πολύ τα μυαλά».

«Δεν ξέρω τι λες εσύ. Εγώ θέλω να ζήσω, να τις καμαρώσω. Τη μια γιατρίνα, την άλλη μπαλαρίνα!» Κι έτρεχαν τα σιρόπια από τα μουστάκια του Δονάτου. Κι έβγαζε τη γλώσσα του και τα 'γλειφε... τα 'γλειφε ηδονικά κι ονειρευόταν... «Να δεις που εμένα η μοίρα μου φυλάει πολλές εκπλήξεις, Δονατέλλα. Το μέλλον είναι δικό μας, κυρά μου. Κάνε λίγη υπομονή ώσπου να μεγαλώσουν τα κορίτσια μας».

Πράγματι, η μοίρα φύλαγε εκπλήξεις στον Δονάτο. «Αρκετά σ' άφησα κι έγλειψες τα σιρόπια απ' τα μουστάκια σου. Έχω σχέδια για σένα», μουρμούρισε και γυάλισαν τα μάτια της, σαν πεινασμένου θεριού.

Μια μοίρα στριμμένη, ξεδοντιάρα, βρόμικη, που φορούσε την μπλε ποδιά του τσαγκάρη, χτυπούσε δυνατά το σφυρί στον φαγωμένο πάγκο, κάρφωνε με μανία πάνω στο ραγισμένο ξύλο και ξέσκιζε με τη φαρτσέτα της τα όνειρα.

Χτυπούσε, κάρφωνε, ξέσκιζε και γελούσε.

Ένα γέλιο τρελό, σαν κραυγή, σαν στριγκλιά, σαν κατάρα.

Χτυπούσε, κάρφωνε, ξέσκιζε και ποδοπατούσε δυο δροσερά κρινάκια που είχε στο ποτήρι του εκείνη τη μέρα ο Δονάτος. Γιατί ήταν άνοιξη και τότε.

Σάμπως νοιάστηκε ποτέ η άνοιξη για τη μοίρα των ανθρώπων;

Ένα απόγευμα, εκεί στα μέσα κάποιου Μάη, ο Δονάτος ένωθε μια παράξενη ανησυχία. Σαν να φτερούγιζε ένα μαύρο πουλί μέσα στη σκέψη του. Είχε δει κι εκείνο το κακό όνειρο, γύρω στο ξημέρωμα. Ήταν, λέει, κλεισμένος σε σκοτεινό κελί μαζί μ' ένα άγριο σκυλί, που απειλούσε να τον ξεσκίσει. Έβλεπε να 'ναι έξω απ' το κελί η Δονατέλλα, η Κρινιώ και η Κάσσω, αλλά δεν είχαν τη δύναμη να τον ελευθερώσουν.

«Δονατέλλα μου, κάτι κακό θα μου συμβεί. Δεν μπορώ να βγάλω απ' το μυαλό μου αυτό το όνειρο... Όλη τη μέρα στριφογυρίζει μέσα μου ένας φόβος. Μακάρι να μη συμβεί κάτι σε σας. Δεν με νοιάζει για μένα».

«Πάψε, χριστιανέ μου. Σαν μικρό παιδί κάνεις. Ένας εφιάλτης ήταν. Ας μην καταβρόχθιζες μισό ταψί παστίτσιο, βραδιάτικα. Αυτά παθαίνει κανείς όταν είναι ακράτιος. Άι πήγαινε στη δουλειά σου κι άσε με. Αρκετές σκοτούρες έχω στο κεφάλι μου».

«Αν πάθω κάτι (εκεί αυτός), να ξέρεις, Δονατέλλα μου, ότι σ' αγάπησα πολύ. Και... πού 'σαι; Να μου προσέχεις τα κορίτσια. Τα κορίτσια και τα μάτια σου. Την Κρινιώ δεν τη φοβάμαι. Έχει δυνατό χαρακτήρα. Για το μικρό ανησυχώ. Το ζιζάνιο! Που θέλει να γίνει χορεύτρια. Σταμάτα να τη φωνάζεις Κάσσω κι εσύ. Είναι όνομα αυτό για μια καλλιτέχνη; Κασσιανή να τη λες. Μου υπόσχεσαι;»

«Δονάτε... αν έχεις όρεξη εσύ, εγώ σε πληροφορώ ότι δεν έχω καθόλου. Άι σιχτίρ, Δονάτε...»

«Δεν θα μου δώσεις ένα φιλί;»

«Άι σιχτίρ, σου ξαναλέω. Έχω που έχω τα μπουρίνια μου. Τι το 'θελε κι αυτή η νωματαρχίνα το ταγεράκι; Έχει, λέει, να παραστεί σε γάμο!»

Ζάρωσε τα χείλια της η Δονατέλλα και σήκωσε έναν πόντο το ένα φρύδι της.

«Κοτζάμ τόφαλος διακόσια κιλά, θα φορέσει, λέει... ταγεράκι! Καλέ, άντες! Τα μεταξωτά βρακιτιά θέλουνε και μεταξωτούς κώλους... Με τίποτα δεν μπορώ να στρώσω αυτό τον βρομογιακά. Ανάθεμα την τύχη μου που μ' έριξε σ' αυτό τον ρημαδότοπο. Εγώ άλλα όνειρα έκανα στη ζωή μου. (Και πού είσαι ακόμη...) Τι στέκεσαι και με κοιτάς σαν χάννος; Άι σιχτίρ, είπα. Δεν καταλαβαίνεις ελληνικά;»

Γέλασε ο Δονάτος. «Δεν είναι ελληνικά αυτά, Δονατέλλα μου».

«Στο διάολο, Δονάτε. Κι ακόμα παραπέρα. Κατάλαβες τώρα;»

Αυτά ήταν τα τελευταία λόγια που είπε η Δονατέλλα στον σύζυγό της. Μια ζωή έκλαιγε και είχε τύψεις.

«Ήταν καλός άνθρωπος. Και μ' αγαπούσε. Δεν του άξιζε τέτοιος αποχαιρετισμός. Γιατί, Θε μου; Γιατί με τιμώρησες έτσι; Να τύπτομαι συνεχώς γι' αυτό το κατευόδιο».

Ο Δονάτος, εκείνο το απόγευμα του Μάη, πήγε και κάθισε στον πάγκο του, ν' αρχίσει όπως κάθε μέρα τη δουλειά. Πήρε ένα παπούτσι, κι όπως έσκυψε να πιάσει τη φάλτσέτα, εκείνο το μαύρο πουλί ξέφυγε απ' τη σκέψη του και τον τύφλωσε. Έγειρε πάνω στην καρέκλα του, φώναξε τρεις φορές, όσο πιο δυνατά μπορούσε, «Δονατέλλα... Δονατέλ... Δονα...», κι ένα τσούρμιο μαύρα πουλιά όρμησαν πάνω του κι άρπαξαν λαίμαργα την ψυχή του.

Όλο το χωριό πένθησε για τον ξαφνικό θάνατο του Δονάτου. Άσε που απόμειναν χωρίς τσαγκάρη. Υπήρξαν βέβαια και μερικοί που στάλαξαν μια δόση φαρμάκι. Οι οχίτσες δίνουν παντού και πάντα το παρών.

«Ο Θεός να τον συγχωρέσει. Αν είχε διαπράξει αυτά που ακούγονται, δεν θα βρει λύτρωση στην άλλη ζωή».

(Αυτός που το 'λεγε είχε βγάλει στον δρόμο τη χήρα του αδελφού του, με τρία ανήλικα, για να της αρπάξει το σπίτι.)

«Κανείς δεν ξέρει την αλήθεια. Πάντως, εδώ ο βίος και η πολιτεία του ήταν άψογα. Εργατικός, έντιμος, καλός οικογενειάρχης. Τώρα... περί του παρελθόντος, ο Θεός ξέρει... Στο κάτω κάτω, ουδείς αναμάρτητος», του πέταξε με νόημα ο συνομιλητής.

«Βέβαια, βέβαια!» έκανε πως δεν έπιασε την μπηχτή.
«Ει μη μόνον ο Κύριος!»

Η Δονατέλλα σπάραζε στο κλάμα και χτυπιόταν πάνω στο φέρετρο.

«Να σ' αποχαιρετήσω τόσο άκαρδα, η σκύλα. Μα πού να 'ξερα; Πού να 'ξερα, καλέ μου, πως με περίμενε τέτοια συμφορά; Ζήσαμε τόσα χρόνια αγαπημένοι. Ποτέ δεν μου χάλασες το χατίρι. Κι εγώ να σε στείλω στον άλλο κόσμο μ' αυτό τον αποχαιρετισμό; Να βάλω φινάλε σε μια ολόκληρη ζωή μ' ένα αί σιχτίρ! Μ' ένα αί στο διάολο! Άραγε θα με συγχωρέσεις ποτέ, Δονάτε μου; Ή θα μου κρατάς κακία στον αιώνα τον άπαντα;»

Τα δυο κορίτσια, ήταν τότε δεκατεσσάρων η Κρινιώ και δώδεκα η Κασσιανή, με μαύρους φλόγκους στα μαλλιά, κρατούσαν από ένα πανεράκι αγριόκρινα κι έραιναν το φέρετρο, καθ' όλη τη διάρκεια της ακολουθίας. Έτσι τους είχε παραγγείλει η Δονατέλλα.

«Ο πατέρας σας είχε μεγάλη αγάπη σ' αυτά τα λουλούδια. Θα σας βλέπει η ψυχούλα του από τον ουρανό και θα χαίρεται. Τουλάχιστον εσείς δώστε του έναν όμορφο αποχαιρετισμό».

«Αλήθεια θα μας βλέπει ο μπαμπάς από τον ουρανό;» ρώτησε καταπίνοντας τον λυγμό της η Κρινιώ.

«Σίγουρα. Θα σας καμαρώνει και θα χαίρεται, εκεί κοντά στον Θεό, που θα τον έχει πλάι του, γιατί ήταν τόσο καλός άνθρωπος...»

Και τα δυο μικρά κορίτσια με τους μαύρους φιόγκους στα μαλλιά κρατούσαν τα πανεράκια τους με τ' αγριόκρινα κι έραιναν τον νεκρό πατέρα τους. Έραιναν... έραιναν... Ανάμεσα σε δάκρυα και λυγμούς, σίγουρες πως η ψυχή του θα τις βλέπει από τον ουρανό, παρεάκι με τον Θεό.

«Ο Θεός είναι κακός!» είπε μια μέρα η Κρινιώ με δάκρυα στα μάτια και πέταξε με μίσος έναν γκουβά νερό στη μέση της αυλής.

«Γιατί το λες αυτό, Κρινιώ μου;» την πλησίασε η Δονατέλλα και της χάιδεψε το κεφάλι.

«Γιατί μας πήρε τον πατέρα μας και μας άφησε ορφανές. Τι θ' απογίνουμε τώρα εμείς; Μου λες;»

«Μην τα βάζεις με τον Θεό, κορίτσι μου. Έτσι είναι η ζωή. Οι άνθρωποι δεν ήρθαν σ' αυτό τον κόσμο για να μείνουν αιώνια. Τόσο ήταν γραμμένο να ζήσει ο πατέρας σας».

«Και ποιος το γράφει δηλαδή;»

«Η μοίρα. Τι να σου πω...»

«Και ποια είναι η μοίρα;»

«Άκου να σου πω, Κρινιώ. Δεν ξέρω εγώ να σ' απαντήσω σ' αυτά που με ρωτάς. Και μη χάνεις τον καιρό σου εσύ να τα ψάχνεις. Εγώ ένα ξέρω. Εμείς οι τρεις θα παλέψουμε στη ζωή και θα νικήσουμε. Εγώ μπροστά κι εσείς θ' ακολουθείτε σε ό,τι αποφασίζω. Δεν θα το βάλω κάτω εγώ. Θα σας ανοίξω δρόμους να περπατήσετε με το κεφάλι ψηλά».

Η Κάσσω δεν ήταν τόσο συναισθηματική και δεν είχε μεταφυσικές απορίες. Δεν κράτησε για πολύ το πένθος του πατέρα της. Όλη τη μέρα γύριζε από δω κι από κει, στην πλατεία και στις γειτονιές, κι έπαιζε με τ' άλλα παιδιά του χωριού. Πιο πολύ της άρεσε να παίζει με τ' αγόρια. Προς μεγάλη ανησυχία της Δονατέλλας.

«Τι πας με τ' αγόρια, μωρή; Αγοροκόριτσο είσαι;»

«Πάω για να διαλέξω ποιον θα παντρευτώ», ανακοίνωνε, κι έκανε ένα σωρό νάζια και τσαλίμια.

«Τον κακό σου τον καιρό, μουρλό. Ε μουρλό! Αυτόν που θα παντρευτείς θα σ' τον διαλέξω εγώ. Σιγά μη σ' αφήσω να κάνεις του λολοκεφαλιού σου. Χαμήλωσε, μωρή, τις μουσικές. Δεν ντρέπεσαι; Ο κόσμος ξέρει ότι έχουμε πένθος. Κι εμείς γλεντάμε εδώ μέσα;»

«Χέστηκα για τον κόσμο. Εγώ θέλω να τραγουδάω. Οι ζωντανοί με τους ζωντανούς κι οι πεθαμένοι με τους πεθαμένους».

«Οχ! Συμφορά μου της έρμης! Αυτή θα μας κάψει, Κρινιώ μου. Τόσα χρόνια εδώ πέρα κρατήσαμε τ' όνομά μας ψηλά. Και τώρα μ' αυτό το βλαμμένο θα χάσουμε την υπόληψή μας. Ο άνθρωπος ζει για μια υπόληψη. Τι να πω και τι να κάνω, η μαύρη χήρααα!»

«Άσε την αυτή», έπαιρνε τον λόγο η Κρινιώ. «Δεν μ' ενδιαφέρει τι κάνει αυτή, ούτε η υπόληψη η δική σου μ' ενδιαφέρει. Εμένα τ' όνειρό μου ήταν να γίνω γιατρός. Τα είχαμε συμφωνήσει με τον πατέρα. Αν ζούσε, θα πραγματοποιούσα τ' όνειρό μου».

«Καλά τα όνειρα, Κρινιώ μου, αλλά δεν βγάζουν πάντα στ' ανοιχτά. Ο άνθρωπος πρέπει να κρεμά το καλάθι του εκεί που φτάνει. Αυτό λέει η λογική. Να σου θυμίσω ένα

τραγουδάκι, να το 'χεις πάντα υπόψη σου; “Ψηλά τη χτίζεις τη φωλιά, και θα λυγίσει ο κλώνος. Και θα τη χάσεις τη φωλιά, και θ' απομείνεις μόνος”. Ένα συν ένα κάνουν δύο, Κρινιώ μου. Ούτε τρία ούτε ενάμισι».

«Ήθελα τόσο πολύ να γίνω γιατρός!»

«Και ποιος σου είπε ότι αν γινόσουνα γιατρός θα έβρισκες την ευτυχία; Μέσα στα φάρμακα, στις αρρώστιες, στην μπόχα των νοσοκομείων; Άσε, βρε Κρινιώ. Μπορεί να είναι αλλού για σένα η ευτυχία. Ποιος μπορεί να ξέρει;»

«Θα έκανα καλό στους ανθρώπους. Θα έσωνα ζωές».

«Το καλό μπορείς να το κάνεις από όποια θέση κι αν βρίσκεσαι. Κι ένα πιάτο φαΐ να δώσεις στον πεινασμένο, μπορείς να τον σώσεις. Δεν θα σ' αφήσω εγώ έτσι, κορίτσι μου. Σου το έχω πει πολλές φορές. Δεν θα κλείσω τα μάτια μου αν δεν σας δω ευτυχισμένες».

«Εσύ θα κρίνεις την ευτυχία μας;»

«Ναι. Γιατί κανείς άλλος δεν σας νοιάζεται και δεν σας αγαπά όσο εγώ. Και επειδή ανέφερα πριν τα μάτια μου, πρέπει να σου πω ότι ο γιατρός που πήγα τις προάλλες με φόβισε πολύ. Έχω σοβαρή ασθένεια στα μάτια μου, Κρινιώ. Αν δεν προσέξω, λέει, θα τυφλωθώ. “Και πώς να προσέξω, γιατρέ;” του είπα. “Εγώ συνεχώς στη βελόνα και στη γαζωτική είμαι”. Ακούς, Κρινιώ μου; Να μην τα κουράζω, λέει, τα ματάκια μου! Και πώς θα σας ζήσω αλλιώς, μου λες; Αν ήμουν μόνη μου, δεν θα είχα πρόβλημα. Και ζητιάνα να καταντούσα, ένα κομμάτι φωμί θα το 'τρωγα. Αλλά τώρα έχω την ευθύνη τη δική σας. Εκατό φορές να στραβωθώ, τη ραπτική δεν την αφήνω. Σάμπως ξέρω να κάνω και τίποτ' άλλο δηλαδή; Αντιλαμβάνεσαι, λοιπόν, τη θυσία μου. Δεν είσαι βλαξ. Γι' αυτό πρέπει

να με σεβόσαστε και ν' ακούτε τις συμβουλές μου. Αυτό που σας λέω είναι το σωστό. Να σας αποκαταστήσω, κι ύστερα να στραβωθώ, να πάω στο διάολο. Δεν με νοιάζει. Εσείς να ζήσετε καλά. Θέλω όμως εκτίμηση και αναγνώριση της θυσίας μου».

«Δεν θα σ' αφήσω έτσι εγώ. Θα σε φροντίσω».

«Φρόντισε τον εαυτό σου, κι άσε με εμένα. Εγώ έχω βάλει σκοπό της ζωής μου να μη σας αφήσω στους πέντε δρόμους. Έρμαιοι και ρεντίκουλα του κάθε κερατά. Βλέπεις; Αφότου έφυγε ο πατέρας σας, σας έλειψε κάτι; Και το φαγητό σας, και το φορεματάκι σας, και το καπιτίς σας, που λέει ο λόγος. Τι έχουν περισσότερο τα παιδιά που διαθέτουν πατεράδες; Εγώ τίποτα δεν κάνω για την πάρτη μου. Και το φαΐ μου στερούμαι πολλάκις για να το έχετε άφθονο εσείς. Ούτε στην εκκλησία δεν μπορώ να πάω, γιατί δεν έχω παπούτσια να φορέσω. Εσείς όμως; Το σκαρπινάκι σας, το καλτσάκι σας, το πανωφοράκι σας... Έχεις τίποτα να πεις επ' αυτού;»

«Όχι. Είσαι καλή μάνα, δεν λέω. Αλλά αν ζούσε κι ο πατέρας, θα ήταν τα πράγματα αλλιώς».

«Αν, και αν, και τρίχες κατσαρές. Αν ήμουν βασίλισσα, εσύ θα ήσουν η διάδοχος του θρόνου. Άσε μας, ρε Κρινιώ».

«Με τι μοιάζουν τα όνειρα;» ρώτησε μια μεγάλη πολύχρωμη πεταλούδα το κόκκινο λουλούδι της πικροδάφνης, έτσι όπως φτεροκοπούσε ανάμεσα στα φύλλα του.

«Με τα φτερά σου, πεταλούδα μου. Φτερά είναι και τα όνειρα, που τ' αρμενίζει το δροσερό αεράκι στ' ανθισμένα παρτέρια της ψυχής».

«Κι αν... Αν τα ρίξει το αεράκι σε κανένα κλαδί με κοφτερά αγκάθια... τότε τι γίνεται;»

«Τότε...» Το κόκκινο λουλούδι έγειρε για λίγο λυπημένο σ' ένα φύλλο της πικροδάφνης. «Τότε... τα φτερά τσαλακώνονται, πεταλούδα μου. Πολλές φορές κομματιάζονται. Πέφτει η χρυσόσκονη που τα 'κανε μαγικά».

«Και χάνεται όλη η ομορφιά, θέλεις να πεις;»

«Η ομορφιά ποτέ δεν χάνεται. Θα φέρει το αεράκι κι άλλα πολύχρωμα φτερά. Φτάνει να υπάρχει έστω κι ένα λουλούδι για να τα υποδεχτεί. Φτάνει να μην είναι ρηγμαμένα, σκέτη κοπριά και λάσπη τα παρτέρια της ψυχής».

Μετά από λίγα χρόνια, η Δονατέλλα άρχισε να χάνει όλο και περισσότερο το φως της. Η κατάσταση στο σπίτι ήταν δύσκολη. Δεν κατάφερνε πια να ράψει ένα φόρεμα. Μόνο κάτι απλές επιδιορθώσεις μπορούσε να κάνει. Για να τα βγάλει πέρα, είχε αναλάβει να καθαρίζει την εκκλησία και να φροντίζει κάποια μνήματα.

«Μη στεναχωριέστε εσείς», έλεγε συνέχεια στα κορίτσια. «Η δουλειά δεν είναι ντροπή. Δεν θα το βάλουμε κάτω. Στο τέλος ο Άγιος Δονάτος θα κάμει κάτι και για μας. Κάθε μέρα προσεύχομαι και ζητώ τη βοήθειά του».

«Και γιατί δεν σου τη δίνει;» θύμωνε η Κρινιώ.

«Σιγά σιγά, Κρινιώ μου. Ο άγιος θέλει να δει πόσο πιστή και ακούραστη είμαι. Πόσο επαξίως φέρω τ' όνομά του».

«Δεν φοβάσαι εκεί στα μνήματα που πας;»

«Τι να φοβάμαι, καλέ; Τους ζωντανούς να φοβάσαι κι απ' αυτούς να φυλάγεσαι. Οι νεκροί... Ό,τι ήταν να πράξουν σ' αυτό τον κόσμο το έπραξαν. Το θέμα είναι, Κρινιώ, να φεύγει κανείς από τη ζωή και ν' αφήνει πίσω του ένα έργο. Μικρό ή μεγάλο. Κι εγώ έχω τον σκοπό μου. Δεν θα λιποτακτήσω».

«Και ποιος είναι δηλαδή ο σκοπός σου; Τι φιλοδοξείς;

Να σου στήσουν ένα μνημείο στην πλατεία του χωριού, ως την καλύτερη ράφτρα;»

«Μην κοροϊδεύεις. Δεν θέλω ούτε μνημεία ούτε παράσημα. Να σας δω αποκατεστημένες, αυτό θέλω. Να πετύχω ως μητέρα! Λίγο το 'χεις; Καλά, εσένα δεν σε φοβάμαι. Βαδίζεις στα χνάρια μου. Είσαι δυνατή και λογική. Εκείνο το παρτσακλό, η αδελφή σου, με προβληματίζει. Το μυαλό της το 'χει πάνω απ' τις μπούκλες. Όλο ψου-ψου και μου-μου με τ' αγόρια είναι. Άτιμο θήλυκο. Μουλάρι ξεκαπίστρωτο. Αλλά πού θα πάει; Ευελπιστώ να την προλάβω πριν πάρει την κατηφόρα.»

«Πού γύριζες πάλι, Κάσσω; Δεν έχεις σπίτι;»

«Όπου θέλω γύριζα. Λογαριασμό θα σου δώσω;»

«Τι γλώσσα είν' αυτή; Θα σ' την κόψω να τη φας, κακομοίρα μου. Έτσι σ' έχω μάθει εγώ να φέρεσαι;»

«Γιατί, βρε μαμά; Τι έκανα; Κακό είναι δηλαδή να περνάω όμορφα; Που πηγαίνω τις βόλτες μου και κάνω τις παρέες μου;»

«Κακό είναι, αντίχριστη. Και πολύ κακό μάλιστα. Γιατί είσαι ορφανή και φτωχή. Και δεν επιτρέπεται να δίνεις λαβή στο κάθε φίδι να σε κουβεντιάξει. Δεν βλέπεις την αδελφή σου;»

«Η αδελφή μου είναι γεροντοκόρη. Και άσχημη. Εγώ είμαι όμορφη και θέλω να θαμπώνω τους άλλους με την ομορφιά μου.»

«Άσχημη είναι, βρε, η αδελφή σου; Τι της λείπει;»

«Τα τσαχπίνικα ματάκια τα δικά μου. Χα-χα-χα...»

Συνήθως αυτές οι συζητήσεις κατέληγαν σε μεγάλο

καβγά και συχνά σε ξυλοδαρμό. Αλλά ό,τι και να γινόταν, όποια μέτρα κι αν έπαιρνε η Δονατέλλα, η Κάσσω δεν άλλαζε τακτική.

«Τι θα γίνει;» της είπε έξαλλη μια μέρα η μάνα του Μανωλιού. «Θα τη μαζέψεις την κοράκλα σου; Έρχεται στο σπίτι και ξεμουαλίζει το παιδί μου. Δεν τ' αφήνει να συγκεντρωθεί στις μελέτες του. Ο Μανώλης δεν έχει καιρό για χάσιμο. Πρέπει να μελετά. Θα γίνει δικηγόρος. Έχει το πρόγραμμά του το παιδί».

«Ε, και τι του κάνει δηλαδή; Παρέες έχουν όλα τα παιδιά. Η κόρη μου θα τον εμποδίσει από τη δικηγορική;»

«Βέβαια. Όταν έρχεται και του τρίβεται και τον ξεσηκώνει, με τι μυαλό να συνεχίσει το διάβασμά του; Προ ημερών, ξέρεις τι έγινε; Τους έπιασα να φιλιούνται στο σπιτάκι του γαιϊδάρου».

«Μπα!... Ωραιο μέρος διάλεξαν. Και γκάριξε ο γαϊδαρος και τους έδωσε;» γέλασε η Δονατέλλα. «Παιδιάστικα καμώματα, κυρα-Φρόσω μου. Μην τα παίρνεις τοις μετρητοίς. Θα τη νουθετήσω, πάντως. Η Κάσσω είναι αυθόρμητο κορίτσι. Δεν είναι κακιά».

«Κακιά ή καλή, για πάρτη της είναι. Νύφη μου θα την κάμω;»

Θα σου κακοπήγαινε, σκέφτηκε η Δονατέλλα, αλλά προτίμησε να γελάσει.

Το βράδυ που γύρισε στο σπίτι η Κάσσω, έγινε μεγάλη φασαρία.

«Έρθε η Φροσάρα και μου ανήγγειλε ότι φιλιόσουν με τον γιόκα της στο σπίτι του γαιϊδάρου».

«Εγώ; Σ' ορκίζομαι, μαμά. Σ' ορκίζομαι στη ζωή μου. Από τον νου της τα βγάζει. Εγώ θα φιλιόμουν με τον

Μανώλης; Τον μπουκομαμά; Χάθηκαν τ' αγόρια; Παρέα κάνουμε απλώς».

«Μην παίζεις με τα νεύρα μου, παλιοθήλυκο. Δεν ψεύδεται η Φροσάρα. Και καλά ο Μανώλης. Και με τον Κωστή του μπακάλη τι έκανες, μωρή, πίσω απ' τη μάντρα του νεκροταφείου; Τι κάνατε στριμωγμένοι στη γωνιά και μετά, μόλις με είδατε, το διαλύσατε;»

«Τι κάναμε. Δεν του κούμπωνε το σακάκι του και μου είπε να τον βοηθήσω».

«Πάψε ν' ασχολείσαι με τις κουμπότρυπες του ενός και του άλλου, γιατί θα σ' το ξεριζώσω το μαλλί. Φαλακρή θα σε κάμω».

Σιγά που θ' άλλαζαν τα μυαλά της Κάσσω.

«Να δεις, Κρινιώ μου, που στο τέλος θα την ξεπαρθενιάσει κανένα τσογλάνι και θα τη χτυπάω στην κούτρα μου μετά. Άσε που θα σε πάρει κι εσένα το σχέδιο. Θα σου κολλήσουν κι εσένα τη ρετσίνα. Σου λέει, σαν την αδελφή της θα είναι κι αυτή. Ο κόσμος είναι αιμοδιψής, Κρινιώ μου. Αιμοδιψής και αιμοσταγής!»

«Είσαι υπερβολική, καημένη, κι εσύ... Είναι λίγο ζωηρούλα η Κάσσω. Δεν έγινε και τίποτα κακό».

«Μμ... Ακόμη. Αν και... για τίποτα δεν είμαι σίγουρη. Μου 'ριξε ο Θεός έναν διάολο μεταμορφωμένο στα πόδια μου, κι άντε να τον κάμω ζάφτι. Αλλά... δεν την ξέρεις καλά, Θε μου, τη Δονατέλλα. Περίμενε και θα δεις».

«Και τι θα κάνεις δηλαδή; Τι σκέφτεσαι; Θα τη δέσεις στην αυλή, σαν την κατσίκα;»

«Θα τη δέσω εγώ με τον τρόπο μου. Αλλά δεν μου δόθηκε ακόμη η ευκαιρία».

«Άδικα προσπαθείς, δεν αλλάζει ο άνθρωπος».